

DOI 10.37491/UNZ.100.1
УДК 336.713

Наталія ТКАЧУК¹

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ КОНСОЛІДАЦІЯ БАНКІВ

Розглянуто теоретичні аспекти сутності консолідації банків. Підкреслено різноплановість і багатогранність поняття «консолідація», що й зумовило його застосування в широких сферах діяльності. Здійснений детальний аналіз літературних джерел дав можливість окреслити сутнісне навантаження терміна «консолідація» за найбільш поширеними сферами та напрямками його використання. Відзначено, що консолідацію можна використовувати як інструмент стабілізації, систематизації, перетворення тощо в різних сферах діяльності. Проведений науковий аналіз термінологічних дефініцій виявив чіткий зв'язок між поняттями «реорганізація», «реструктуризація», «інтеграція» та «консолідація» у банківській сфері. Запропоновано для визначення сутності консолідації банків застосовувати комплексний підхід, який містить три рівні: юридичний, бухгалтерський, економічний. Доведено, що процеси консолідації банків варто досліджувати в двох аспектах: як процес об'єднання капіталу і як процес злиття банків. Підкреслено, що у вузькому розумінні консолідація банків є їхнім об'єднанням, за якого \ відбувається правонаступництво у формі передачі всіх прав і обов'язків декількох банків одному банку. У ширшому розумінні консолідацію банків можна розглядати як процес, що зорієнтований на досягнення конкретних цілей і становить низку послідовних дій, що реалізуються через сукупність заходів, які мають юридичний та економічний характер. Обґрунтовано, що термін «консолідація» стосовно банків є збірним поняттям, включає не лише окремі угоди або юридично

¹ кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, n.tkachuk@univer.km.ua, <https://orcid.org/0000-0003-1947-7565>.

значимі дії щодо злиття, приєднання чи поглинання банків, а й набуття новоутвореним банком корпоративного контролю. Формами консолідації банків є їхнє злиття, поглинання, приєднання, об'єднання. Економічну основу консолідації банків формують суспільні відносини, що складаються у сфері комерційної діяльності банків і спрямовані на об'єднання їхнього економічного та фінансового потенціалу й корпоративного контролю щодо банківської діяльності на фінансовому ринку.

Ключові слова: банки, консолідація, реорганізація, реструктуризація, злиття, інтеграція, поглинання, об'єднання, приєднання банків.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Глобалізація та інформатизація економічного простору спричинили одну з основних тенденцій у сучасній банківській діяльності — консолідацію банків. Сьогодні процеси глобалізації фактично виступають каталізатором централізації банківського капіталу, регульованого міжнародним законодавством, і формують ринок злиття і поглинання компаній (M&A).

Активність українського ринку M&A раптово припинилася з початком масштабного конфлікту в Україні, що призвело до скасування багатьох значних угод, запланованих ще у 2021 році. У 2023 році, зі зростанням ознак відновлення української економіки, ситуація на ринку M&A почала покращуватися, хоча і залишалася далекою від довоєнного рівня. За даними звіту KPMG в Україні, частка укладених угод консолідації у сфері банківської справи та страхування становить на кінець 2023 року. 4 % обсягу всіх угод, тоді як у довоєнний період спостерігалися такі показники: у 2013 році вартість 18 угод консолідації банків становила 585 млн дол. США, у 2015 році — 16 угод вартістю 156 млн дол. США, а у 2020 році — 6 угод вартістю 20 млн дол. США [1]. Не тільки важкі умови війни, але й традиційні економічні та глобальні чинники, майбутні виклики та можливості впливатимуть на український ринок M&A у наступному році. Тому є підстави для обережного оптимізму та очікувань помірного зростання загальної вартості й обсягів ринку M&A в Україні в цілому, а також у сфері консолідації банків зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Теоретичні аспекти консолідаційних процесів були детально висвітлені в роботах провідних зарубіжних науковців, зокрема: Р. Брейлі, Є. Брігхема, Е. Гохана, Дж. Долана, Дж. Кемпбела, С. Маерса, Е. Ріда, Дж. Сінкі та ін. Проблематику консолідації банків розглядали у своїх працях Г. Дінз, Ф. Крюгер, С. Зайзель, Р. Моррісон, М. Лендсберг та ін. Дослідження питань інтеграції та консолідації банків активно проводили й українські науковці: Г. Азаренкова, О. Береславська, З. Васильченко, О. Вовчак, А. Кузнецова, С. Козьменко, В. Міщенко, Н. Циганова та ін.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Дослідження вищевказаних вчених охоплюють різноманітні аспекти, включаючи економічні, організаційні та правові основи консолідації банків. Віддаючи належне зробленому внеску науковців у дослідженні цієї проблематики, відзначимо, що, на нашу думку, більш глибокого вивчення сьогодні потребують теоретичні аспекти сутності консолідації банків, враховуючи її неоднозначне трактування теоретиками й практиками сьогодні, що призводить до підміни понять і ускладнює розуміння особливостей таких інтеграційних процесів у банківській системі.

Формулювання мети або цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розкриття теоретичних аспектів сутності консолідації банків, виявлення внутрішнього змісту та специфіки основних форм її здійснення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В умовах дії ринку багато фінансово-кредитних установ прагнуть до зростання. Очевидними є два принципові варіанти розвитку компаній. Перший полягає у внутрішньому зростанні через підвищення операційної ефективності та впровадження інновацій. Другий шлях — це здобуття конкурентних переваг шляхом аутсорсингу. Третій варіант розвитку — це злиття і поглинання, які дозволяють компаніям швидко збільшувати свою частку на ринку і розширювати бізнес. Вважаємо за необхідне розглянути теоретичні аспекти сутності третього варіанта розвитку банків, що передбачає їхню консолідацію шляхом злиття чи поглинання на ринку.

У закордонній теорії та практиці інтеграційними процесами вважаються злиття, придбання, поглинання і консолідація, які певною мірою є взаємозамінними, не мають чітко окреслених меж і дуже часто використовуються науковцями як синоніми. Нині в зарубіжній і українській науковій літературі немає однозначної позиції в тлумаченні визначення та сутності основних інтеграційних процесів. Вважаємо за необхідне провести порівняльний аналіз інтерпретацій термінології інтеграційних понять українськими та зарубіжними вченими-економістами й виокремити ключові критерії цих понять.

У вітчизняній економічній літературі існує досить багато термінів, які запозичені з-за кордону. Одним із таких іншомовних понять і є термін «консолідація» (*consolidation*), що має латинське коріння й утворилося внаслідок злиття префікса «*con*», що перекладається як «спільно» та дієслова «*solidare*» — зміцнювати, тобто «*consolidate*» — це об'єднання або концентрація чогось [2]. Водночас це загальний термін, який дає визначення одному з атрибутів реального процесу й не може використовуватися поза його межами.

У тлумачному словнику іменник «консолідація» подається з приміткою «книжне». Це означає, що здебільшого воно використовується в офіційно-діловій чи науковій сферах [3]. Але поняття «консолідація» є доволі

різноплановим і багатограним: знаходить своє застосування в промисловості, науці, медицині, фінансовій сфері тощо. Відтак зміст поняття «консолідація» полягає саме в об'єднанні, злитті.

Аналіз літературних джерел доводить, що низка авторів розглядає консолідацію лише в розумінні конкретної дії, внутрішня сутність якої розкривається через поєднання окремих компонентів досліджуваного об'єкта в єдине ціле. Залежно від того, що становлять ці компоненти, й буде зумовлена сфера використання самого терміна «консолідація». Тому задля формування повної картини сутнісного навантаження досліджуваної нами дефініції вважаємо за доцільне окреслити найбільш поширені сфери її використання, що й буде зумовлювати особливості визначення поняття «консолідація» (табл. 1). Уперше поняття «консолідація» почало використовуватися саме в суспільно-політичному житті для характеристики процесу згуртування суспільства на основі конкретної системи співробітництва між учасниками соціуму — як індивідуальними, так і груповими.

Таблиця 1

Сфери застосування та визначення поняття «консолідація»

Сфера та напрямки застосування	Трактатування сутності поняття
Суспільство та політика	процес, що передбачає згуртування суспільства на основі конкретної системи співробітництва між учасниками соціуму — як індивідуальними, так і груповими, що сприяє розвитку суверенних якостей нації та зміцненню країни
Соціологія	злиття кількох народностей, близьких за культурними традиціями, мовою та походженням у більш велике співтовариство. Виокремлюється також внутрішньоетнічна консолідація, що передбачає внутрішнє згуртування етносу, посилення його однорідності за рахунок згладжування культурних і мовних відмінностей між окремими групами
Геологія	геологічний процес, за якого кількість води в ґрунті зменшується за рахунок її фільтрації або віджимання під дією зовнішніх навантажень. У результаті цього утворюється консолідований (уцілений) ґрунт і змінюється його структура
Медицина	процес запам'ятовування: переходу інформації з короткочасної пам'яті в довгострокову, що найбільш ефективно відбувається уві сні. В основі консолідації закладено утворення нових нейронних контактів, що протікає в корі головного мозку в режимі сну
Право	вид систематизації законодавства, що полягає в об'єднанні наявних правових актів в один укрупнений нормативний блок з тим же змістом, що забезпечує зручність правового регулювання
Фізика	процес деформації зразка матеріалу з часом внаслідок навантажень; консолідація — це знос
Інформатика	процес дефрагментації — оновлення та оптимізації логічної структури розділів диска з метою забезпечення збереження файлів у неперервній послідовності

Сфера та напрямки застосування	Трактування сутності поняття
Економіка	процес об'єднання, злиття підприємств малого і середнього бізнесу у великі структури з метою збереження свого капіталу та виробничих потужностей
Програмування	процес консолідації даних у спеціально розроблених програмах ІТ-компаній, які володіють мережею філіалів і підрозділів, що є компонентами єдиної інформаційної структури
Бухгалтерський облік	процес об'єднання та синхронізації показників фінансових звітів групи компаній з метою представлення цієї групи в єдиному пакеті звітності материнської компанії; бухгалтерський метод, принцип
Фінанси	вкладення компанією прибутку, отриманого від торгівлі спекулятивними цінними паперами у більш надійні види фінансових інструментів; один із різновидів маніпуляції акціями
Фінансовий ринок	процес стабілізації біржового курсу валюти чи цінних паперів після сильної їхньої волатильності, що виражається у певній фігурі технічного аналізу ринкової ситуації на біржовому ринку
Банківська справа	процес трансформації короткострокових зобов'язань по кредитах у довгострокові зобов'язання
Державне управління	операції уряду країни з перетворення короткострокових державних запозичень у довгострокові чи безстрокові; заміна національної валюти на ліквідні міжнародні грошові активи

Примітка: складено авторкою на основі опрацювання [3–12].

Вважається, що саме консолідація може призвести до розвитку суверенних якостей нації та зміцнення країни.

У соціології консолідація набуває етнічного забарвлення, передбачає внутрішнє згуртування етносу, посилення його однорідності за рахунок згладжування культурних і мовних відмінностей між окремими групами [4]. На державному рівні під консолідацією розглядають урядові операції щодо перетворення короткострокових державних запозичень у довгострокові чи безстрокові [5].

Визначення поняття «консолідація» в окремих сферах і галузях є доволі різноплановими. Так, у правовій сфері консолідація використовується як інструмент систематизації законодавчої сфери [6], а в медицині консолідація вважається процесом запам'ятовування, на біржовому ринку консолідація трактується як фігура технічного аналізу ринкової ситуації, що характеризує тимчасову рівновагу; а в бухгалтерському обліку консолідацію навіть виділяють як окремий принцип, метод обліку, який передбачає об'єднання показників фінансових звітів групи компаній в єдиній звітності материнської компанії [7]. В економіці та фінансах під консолідацією розуміють процес об'єднання, злиття двох чи більше суб'єктів задля створення нового суб'єкта господарювання та нарощення обсягів діяльності [8–9].

Враховуючи вищевикладене, вважаємо, що у своїй сутнісній основі консолідація передбачає процес об'єднання, укрупнення, згуртування певних компонентів задля досягнення конкретної спільної мети; також консолідацію можна використовувати як інструмент стабілізації, систематизації, маніпуляції, технічного аналізу, перетворення тощо в різних сферах діяльності (рис. 1).

Розглянемо більш детально сутність консолідації та особливості її виявів у банківському секторі. В економічній літературі з дослідження банківської діяльності достатньо широко висвітлюється поняття банківської консолідації; й здебільшого автори дотримуються єдиної позиції, що консолідація — це об'єднання інституцій (банків) для досягнення спільної мети [10–14], але при цьому не уточняється, яка саме мета може вважатися спільною для учасників консолідації.

Рис. 1. Змістове навантаження поняття «консолідація»

Примітка: складено авторкою.

На нашу думку, в умовах посилення інформатизації та глобалізації фінансового ринку такою метою має бути нарощення капіталізації, зміцнення конкурентоспроможності, максимізація прибутку, зростання вартості та підтримка позитивного іміджу банківських установ.

Як дефініція, консолідація банків, сьогодні не визначена в законодавчому полі України, що ускладнює розуміння її сутності й призводить до ототожнення з іншими інтеграційними поняттями (злиття, поглинання, об'єднання). Здебільшого цю категорію розглядають зарубіжні вчені, що пояснюється значним поширенням таких процесів у банківській практиці розвинених країн. Так, П. Гохан під консолідацією розуміє поєднання двох чи більше компаній задля утворення нової компанії (юридичної особи), що схематично відображається так: $A + B = C$ [15]. Очевидно, що саме завдяки консолідації внаслідок об'єднання фінансових установ можна досягти зменшення їхньої кількості.

Найбільш розповсюдженими в зарубіжній літературі підходами до тлумачення сутності інтеграційних процесів є такі:

— термін «консолідація» використовується в тому випадку, коли компанії з приблизно однаковими економічними параметрами в результаті інтеграції утворюють нову юридичну особу;

— термін «злиття» застосовується в тих випадках, коли одна з приблизно однаковими економічними параметрами компанія в результаті інтеграції припиняє своє існування;

— термін «поглинання» є найбільшою мірою невизначеним, оскільки застосовується як синонім до злиття і придбання у випадках недружньої інтеграції або у випадках, коли компанія-покупець має істотні переваги перед компанією-ціллю.

Крім того, в банківській практиці застосовується термін «реорганізація банків», який також деколи отожднюється з консолідацією банків чи іншими процесами їхньої інтеграції. Так, в Енциклопедії банківської справи України реорганізація банку визначається як «... добровільне або вимушене припинення діяльності банку та зміна його організаційно-правової форми шляхом передачі його майна, прав і обов'язків іншим банкам чи правонаступникам» [11]. Отож реорганізація банків є складним процесом, який може набувати різних форм, залежно від мети та змісту її проведення.

На сьогодні необхідність реорганізації банків зумовлена такими об'єктивними причинами:

— розвиток ринкових відносин в умовах нелінійності та нерівноважності;

— розвиток банківської системи як складної, динамічної, відкритої системи, що здатна до самоорганізації;

— зміна форм власності банків (державна, з державною участю, приватна);

— необхідність виконання вимог чинного законодавства й нормативно-правових актів НБУ;

— забезпечення платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості банків і банківської системи;

— повний захист інтересів вкладників і акціонерів банку.

У Законі України «Про банки і банківську діяльність» зазначено, що «Реорганізація банків може здійснюватися шляхом злиття, приєднання, поділу, виділення, перетворення» [16]. Сутність кожного з наведених видів реорганізації виявляється в збереженні після таких процесів статусу юридичної особи лише одним із учасників угоди, а саме:

— *злиття* двох чи більше банків передбачає перехід майна, прав і обов'язків кожного з них до новоствореного банку, коли формується новий орган управління й одночасно відбувається конвертація цінних паперів банків, що зливаються в цінні папери банку-нової юридичної особи;

— *приєднання* передбачає придбання одним із учасників угоди майнових прав і обов'язків іншого учасника угоди; внаслідок такої операції відбувається укрупнення одного з учасників з одночасною ліквідацією іншого учасника угоди та конвертацією акцій банків у цінні папери укрупненого банку;

— *поділ* передбачає формування на базі наявних банківських установ декількох нових, повністю самостійних банків, кожен з яких має статус юридичної особи. При цьому активи повною мірою розподіляються між утвореними в результаті реорганізації новими банками;

— *виділення* передбачає формування на основі наявного банку декількох нових, самостійних банків із статусом юридичної особи. При цьому до кожного банку переходять у відповідних частинах майнові права та обов'язки реорганізованої банківської установи;

— *перетворення* банків передбачає зміну наявної організаційно-правової форми банку на іншу без припинення його господарської діяльності й без створення додаткових банків із статусом юридичної особи.

На нашу думку, доцільно внести важливе уточнення щодо сутності поняття «приєднання банків», а саме: за умови отримання одним з учасників угоди (банком) повного чи часткового контролю над іншими учасниками (банками), приєднання набуде форми поглинання. При цьому банк чи банки, які були поглинуті, можуть продовжувати функціонувати як дочірні або стати структурними підрозділами новоствореного банку з повною втратою своєї самостійності. Крім того, в законодавстві слід врахувати можливість фактичного злиття суб'єктів економічних відносин без проведення процедури реорганізації.

Враховуючи вищевикладене, зазначимо, що такі форми реорганізації, як: злиття, приєднання і поглинання — спрямовані на збільшення розміру новоствореного банку, укрупнення капіталу, зміцнення його ринкових позицій, тоді як поділ і виділення націлені на дрібнення банку на менші за розмірами банки, а перетворення передбачає зміну організаційно-правової форми банку за умови збереження його початкового розміру.

У дослідженні процесів консолідації банків часто використовують і термін «інтеграція», а структури, що створенні внаслідок консолідації, розглядаються як форми інтеграції. Науковий аналіз доводить, що поняття «економічна інтеграція» виникло у 30-ті роки ХХ ст. і задується у роботах німецьких і шведських вчених, а в 50–60-х роках проблемою економічної інтеграції займались К. Мейер, А. Паніч та ін., які розглядали економічну інтеграцію як елемент державного регулювання зовнішньоекономічних процесів і платіжного балансу держави [17–18].

Відслідкуємо семантику категорії «інтеграція». Так, у тлумачному словнику сучасної української мови це слово набуває таких значень:

- об'єднання в ціле будь-яких окремих частин;
- об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи;
- процес упорядкування, узгодження та об'єднання структур і функцій у цілому організмі [3, с. 500].

У сучасній теорії і практиці це поняття використовується на різних рівнях — національному, регіональному, на рівні підприємств, корпорацій, компаній і банків. У наукових дослідженнях інтеграцію розглядають як одну з найважливіших тенденцій економічних перетворень, що сприяє створенню великих інтегрованих компаній, які суттєво впливають на економічний розвиток країни та її конкурентоспроможність [13–14; 19–20].

Як свідчить проведений науковий аналіз термінологічних дефініцій, прослідковується чіткий зв'язок між поняттями «інтеграція» та «консолідація»: інтеграція в банківській системі є процесом її розвитку, який пов'язаний з об'єднанням банків, що підвищує її цілісність і організованість. Категорія «інтеграція» є ширшою за значенням порівняно зі злиттям та поглинанням, оскільки не передбачає встановлення контролю одного суб'єкта над іншим. На наш погляд, поняття «інтеграція» і «консолідація» є синонімами, що дає нам право використовувати їх рівнозначно у такій роботі, а банки, створені внаслідок процесів злиття та поглинання, розглядаються як форми консолідації.

Отже, в результаті семантичного аналізу поняття «консолідація» було виявлено, що ця дефініція має різнопланове застосування й відповідне трактування сутності. У загальному консолідація означає зміцнення, згрупування, об'єднання навколо певної великої ідеї, реалізації програми. З економічного погляду «консолідація» тлумачиться як об'єднання суб'єктів підприємництва, їхніх дій, інтересів, спільних капіталів задля здійснення великих проектів, програм. Водночас консолідація необов'язково передбачає встановлення контролю одного суб'єкта над іншим, тобто злиття та поглинання можуть трактуватися як окремі випадки чи форми консолідації, що подано на рис. 3.

Варто зауважити, що здебільшого неможливо дати чіткого та однозначного визначення процесам консолідації банків, оскільки необхідний комплексний підхід, у межах якого слід виділяти три рівні:

- юридичний — регламентування питань перерозподілу прав власності, встановлення правонаступників банку тощо;
- бухгалтерський — механізми об'єднання активів і зобов'язань банку, критерії їх визнання, способи відображення їх в обліку;
- економічний — джерела конкурентних переваг об'єданого банку та чинники, що її визначають.

Проведений нами аналіз підходів і поглядів представників наукової спільноти дозволяє сформулювати такі висновки стосовно трактування сутності поняття «консолідація банків»:

1) характеристики процесів консолідації, що даються в зарубіжній науковій літературі, не збігаються з українською правовою моделлю інтеграційних процесів у банківській системі;

2) правовий підхід до трактування сутності консолідації відрізняється від економічного підходу: з юридичного погляду, використовуються такі аспекти, як: правонаступництво юридичних осіб, процедура конвертації акцій, захист прав міноритарних акціонерів, відповідність угод вимогам антимонопольному законодавству; економічний підхід описує інші критерії оцінки консолідації: організація контролю в новоствореному банку, можливість оцінити ефективність угоди, що виражається в зростанні вартості новоствореного банку тощо;

3) процеси консолідації банків варто розглядати в двох аспектах — як процес об'єднання капіталу і як процес злиття юридичних осіб (банків).

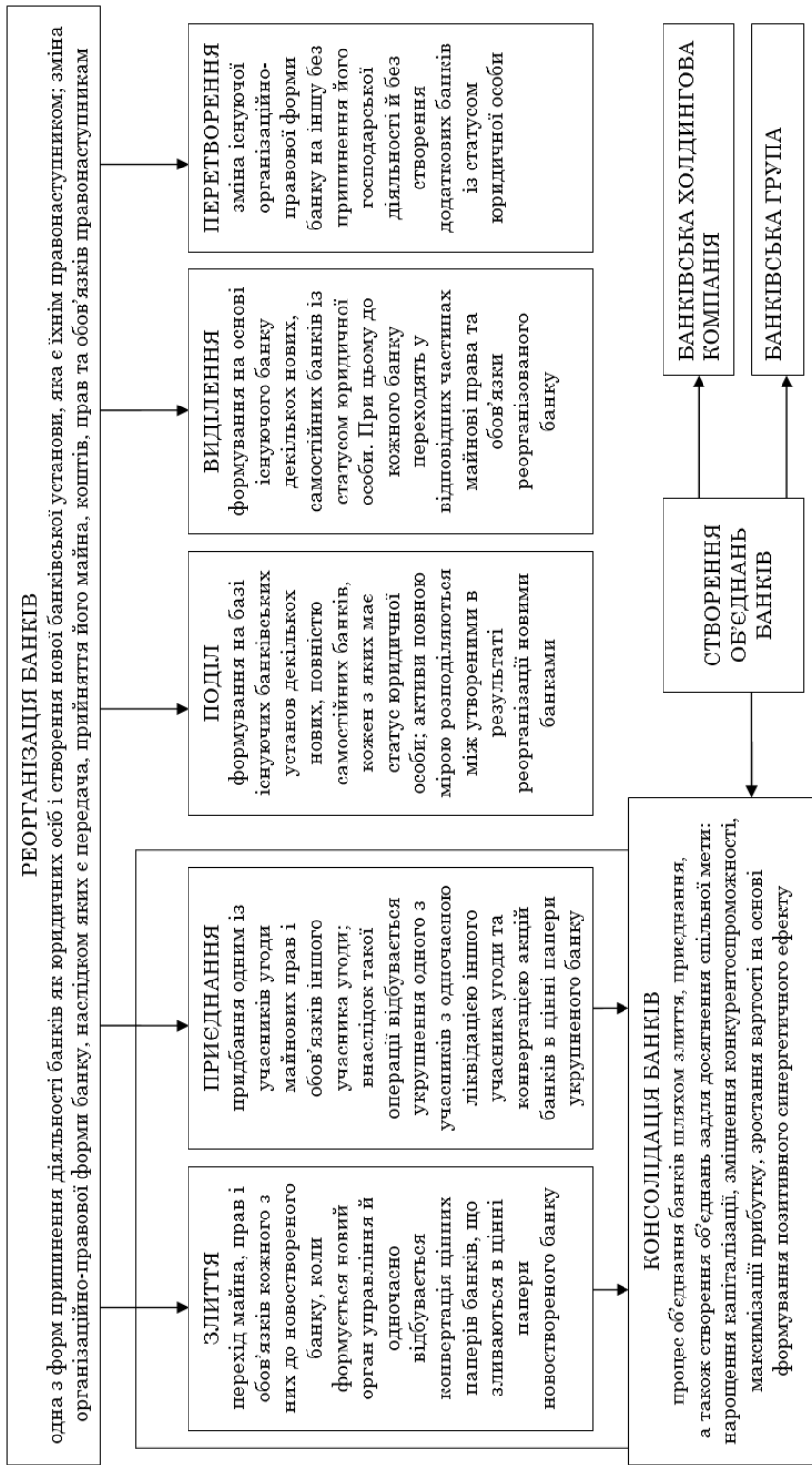

Рис. 3. Логічна будова сутності консолідації банків

Примітка: побудовано авторкою.

На нашу думку, операції консолідації банків становить множину укладених угод між ними, в результаті яких відбувається зміна власника, об'єднання банків задля подальшого функціонування під егідою банку-ініціатора угоди або перехід контрольного пакету акцій від одного банку-учасника до іншого банку-учасника. Тому вважаємо, що більш доречним буде трактування сутності консолідації банків у вузькому та широкому розумінні.

Розглядаючи консолідаційні процеси банків у вузькому розумінні, слід виокремлювати напрями таких інтеграційних процесів, між якими очевидна лише правова, а не фінансова відмінність. Відтак у вузькому розумінні консолідація банків є їхнім об'єднанням, за якого відбувається правонаступництво у формі передачі всіх прав і обов'язків декількох банків одному банку, зокрема, що створюється в результаті злиття (поглинання чи приєднання). Відповідно поглинанням у вузькому розумінні є припинення діяльності одного банку з передачею всіх прав і обов'язків іншому банку. При цьому головним аспектом розрізнення цих понять є реальні мотиви та цілі консолідації в банків-учасників. Схематично форми консолідації банків наведено на рис. 4.

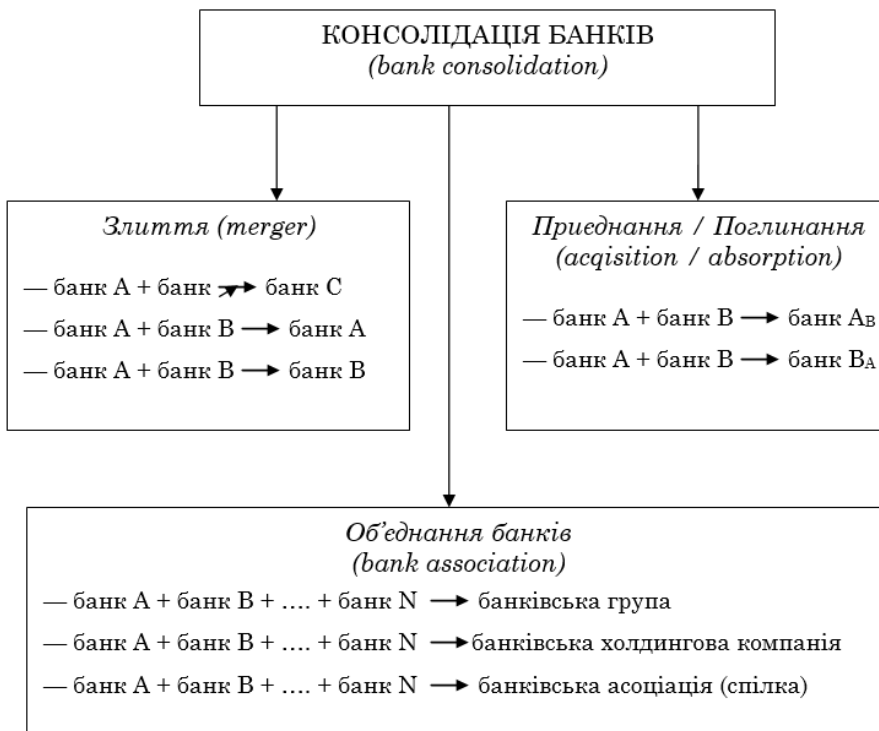

Рис. 4. Схеми форм консолідації банків

Примітка. Складено авторкою.

У широкому розумінні консолідацію банків можна розглядати як єдине ціле, як процес, що зорієнтований на досягнення конкретних цілей, який становить низку послідовних дій, що реалізуються через сукупність заходів, які мають юридичний та економічний характер. Відтак, консолідація банків — це об'єднання банків у будь-якій юридичній формі контролю щодо одного чи декілька банків або використовуваного ними для здійснення їхньої основної діяльності майна. Тому пропонуємо консолідацію банків розглядати як сукупність стратегічних дій, що здійснюються власниками банків з метою:

- встановлення фінансового контролю над одним чи декількома банками шляхом придбання частки в їхньому капіталі чи акцій;
- придбання усіх основних активів банків-учасників операції;
- об'єднання з іншими банками задля досягнення синергетичного ефекту, що призводить до зростання вартості початково вкладеного капіталу.

Така інтерпретація сутності консолідації як фінансової стратегії банків поєднує в собі всю різноманітність форм розглянутих нами процесів, а також передбачає досягнення позитивного синергетичного ефекту, внаслідок виникнення якого відбувається приріст вартості капіталу банків, що беруть участь у таких процесах.

Висновки з цього дослідження. Узагальнюючи вищевикладене, доходимо висновку, що консолідація банків є процесом об'єднання банків шляхом злиття, поглинання (приєднання), а також створення об'єднань (банківської групи, банківської холдингової компанії) задля досягнення спільної мети — нарощення капіталізації, зміцнення конкурентоспроможності, максимізації прибутку, зростання вартості на основі формування позитивного синергетичного ефекту. Консолідація банків є економічним об'єднанням, оскільки здійснюється задля досягнення економічної вигоди її учасників. При цьому юридична форма такого об'єднання не відіграє важливої ролі. У межах проведеного нами дослідження зазначимо, що консолідацію слід вважати засобом концентрації банківського капіталу та джерелом інтеграційних процесів банків.

Сутність консолідації банків полягає в об'єднанні економічного потенціалу та контролю щодо банків або їхніх майнових комплексів (придбання акцій банку можна розглядати як спосіб набуття опосередкованого контролю за його активами). Операції консолідації банків передбачають придбання, передачу і, як результат, — об'єднання корпоративного контролю щодо двох або більше банків. При цьому об'єднання корпоративного контролю стає можливим при консолідації банків у формі злиття або приєднання, придбання пакетів акцій або часток у статутному капіталі, а також більшої частини майна банку. Корпоративний контроль не вичерпується лише концентрацією акцій (часток участі) в руках одного або декількох акціонерів або учасників (банків) цих угод. Корпоративний контроль за діяльністю банку має значно ширше тлумачення: це можливість визначати стратегію розвитку, політику банку, здійснювати вибір довгострокових цілей і програм, мати вирішальний вплив при їх запровадженні банком.

Термін «консолідація» стосовно банків є збірним, оскільки включає в себе не лише окремі угоди або юридично значимі дії щодо злиття, приєднання чи поглинання банків, а й набуття новоутвореним банком корпоративного контролю. Тому економічну основу консолідації банків формують суспільні відносини, що складаються у сфері комерційної діяльності банків і спрямовані на об'єднання їхнього економічного та фінансового потенціалу й корпоративного контролю щодо банківської діяльності на ринку.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Враховуючи окреслене різноманіття форм консолідації, в подальших наукових дослідженнях будемо акцентувати увагу на теоретичних і практичних аспектах процесів злиття й поглинання банків, які є найбільш поширеною формою їхньої консолідації.

Список використаних джерел

1. Аналіз ринку M&A угод в за 2023р. *M&A Radar 2023: Україна*. URL: <https://t.ly/ihepO>.
2. Сучасний словник іншомовних слів: близько 20 тисяч слів і словосполучень / уклад.: О. І. Скопенко, Т. В. Цимбалюк. Київ : Довіра, 2006. 789 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доп.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
4. Євтух В. Б. Етносоціологія. Довідник. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. 205 с.
5. Економічний енциклопедичний словник : у 2 т. / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. І. Юрій ; за ред. С. В. Мочерного. Львів : Світ, 2005. Т. 1. 848 с.
6. Словник фінансово-правових термінів / за заг. ред. Л. К. Воронової. 2-ге вид. Київ : Алерта, 2011. 558 с.
7. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. Фінансово-економічний словник. 3-тє вид. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2011. 844 с.
8. Економічний словник: банківська справа, фондовий ринок: (українсько-англійсько-російський тлумачний словник) / Л. М. Алексеєнко, В. М. Олексієнко, А. І. Юркевич. Київ : Максимум; Тернопіль : Економічна думка, 2000. 592 с.
9. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / Р. С. Дяків, А. В. Бохан, В. М. Горбаль та ін. ; за ред. Р. Дяківа. Київ : МЕФ, 2000. 704 с.
10. Загородній А. Г. Банківська справа: термінологічний словник. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2010. 508 с.
11. Енциклопедія банківської справи України / редкол.: В. С. Стельмах (голова) та ін. Київ : Молодь, Ін Юре, 2001. 680 с.
12. Енциклопедія для банкіра : у 2-х т. / за заг. ред. Т. С. Смовженко, Р. А. Слав'юка. Київ : УБС НБУ, 2013. Т. 2: Практична термінологія. 547 с.
13. Кузнєцова А. Я., Невмержицька О. В., Лазня А. В. Реструктуризація банківської системи в Україні. Київ : УБС НБУ, 2014. 215 с.
14. Береславська О. І. Теоретичні та практичні аспекти консолідації банків. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2019. № 14 (42). С. 61–66.

15. Patrick A. Gaughan *Mergers, Acquisitions, and Corporate Restructurings* 5th Ed. Wiley. 2017. 672 p.
16. Про банки і банківську діяльність. Закон України від 07.12.2000 р. № 2121–II. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/e08n->.
17. Мейер Ф. Огляд теорії економічної інтеграції Баласси Б. *Економічний журнал*. 1962. № 72 (286). С. 389–391.
18. Panić M., Vacić Aleksandar M. *Economic Integration in Europe and North America*. UN, Business & Economics. 1995. 216p.
19. Reed A. Lazhu. *The Art of M&A, Sixth Edition: A Guide to Mergers, Acquisitions, and Divestments, 6th Edition*. McGraw Hill. 2024. 1152 p.
20. Steven M. Bragg. *Mergers and Acquisitions: A Condensed Practitioner's Guide 1st Edition*. Wiley. 2008. 320 p.

Надійшла до редакції 08.07.2024
Рекомендовано до друку 12.08.2024

Nataliia TKACHUK

(Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law)

Theoretical Aspects Of The Essence Of Bank Consolidation:

The article considers theoretical aspects of the essence of bank consolidation. The author emphasises the diversity and multifaceted nature of the concept of «consolidation», which has led to its use in a wide range of activities. A detailed analysis of the literature sources made it possible to outline the essential meaning of the term «consolidation» by the most common areas and directions of its use. It is noted that consolidation can be used as a tool for stabilisation, systematisation, transformation, etc. in various fields of activity. The carried out scientific analysis of terminological definitions revealed a clear link between the concepts of «reorganisation», «restructuring», «integration» and «consolidation» in the banking sector. It is proposed to use a comprehensive approach to determine the essence of bank consolidation, which includes three levels: legal, accounting, and economic. It is proved that the processes of bank consolidation should be studied in two aspects: as a process of capital pooling and as a process of bank merger. It is emphasised that in the narrow sense, bank consolidation is a merger of banks, in which there is a legal succession in the form of transfer of all rights and obligations of several banks to one bank. In a broader sense, bank consolidation, which includes three levels: legal, accounting, and economic. It is proved that the processes of bank consolidation should be studied in two aspects: as a process of capital pooling and as a process of bank merger. It is emphasised that in the narrow sense, bank consolidation is a merger of banks, in which there is a legal succession in the form of transfer of all rights and obligations of several banks to one bank. In a broader sense, bank consolidation can be viewed as a process focused on achieving specific goals and is a series of sequential actions implemented through a set of measures of a legal and economic nature. It is substantiated that the term «consolidation» in relation to banks is a collective concept, which includes not only individual transactions or legally significant actions regarding mergers, acquisitions or takeovers of banks, but also the acquisition of corporate control by a newly formed bank. The forms of bank consolidation include mergers, acquisitions, accessions, and amalgamations. The economic basis of bank consolidation is formed by social relations that develop in the sphere of commercial activity of banks and are aimed at combining their economic and financial potential and corporate control over banking activities in the financial market.

Keywords: banks, consolidation, integration, reorganisation, restructuring, mergers, acquisitions, unions, mergers of banks.